

spodářství je jistě vědou především *filosofickou* a nemohlo býti náležitě vystiženo praktickými poukazy k pozitivním úpravám právním; spíše národní hospodářství je povoláno, aby o nich *náležitou kritiku svou proneslo*.

Že také národní hospodářství souvisí úzkými vztahy s filosofií náboženství i že může pozitivní úprava náboženských styků působiti silně na hmotné ukojování lidských potřeb, o tom zajisté nelze pochybovati. Zrovna tak jsou nepopíratelné vztahy národního hospodářství k *etice*, ano často etické zřetele a směry byly na úkor národohospodářských rozborů příliš zdůrazňovány. [O tom však sluší mluvit až v podrobných výkladech jednotlivých částí národohospodářských.]

Zvláště důležitou pomůckou pro bádní národohospodářská jsou data o hmotném stavu a uspořádání lidských společností, která zejména podává t. zv. „*statistika národohospodářská*“, a také se jí v dalších rozbořech vydatně používá.

5. Povaha a roztřídění lidských potřeb.

Jakého obsahu mohou býti potřeby, v předešlém bylo již naznačeno; sluší ještě vyložiti jejich vzájemné vztahy i rozdíly.

Potřeby — jakožto snahy směřující k ovládnutí určitými energiemi přírodními nebo lidskými, nebo věcmi, které těmi energiemi pořízeny bývají — jsou psychickými projevy a mohou se tedy vždy jen v některém jednotlivci projevovati. Jsou tedy s tohoto stanoviska kterékoli lidské potřeby toliko *individuálními* snahami duševními, a nemohlo by se proto mluvit o snahách kolektivit, jelikož kolektivity skutečného vlastního živobytí ani fysického ani psychického nemají. Kolektivity — (pokud se jim jakési osobité bytí přikládá) — jsou jen osobnostmi *smyšlenými, ideálními*, nemají existence jiné leč jen *pojmové* (tím, že si k určitým skupinám lidským, které jistými vztahy jsou spiaty, přimýšlíme k snazšímu jich rozlišování a pochopování, jako by byly opravdovými bytostmi). Proto kolektivity nemohou ani projevovati snah leč jen prostřednictvím skutečně (fysicky) žijících jednotlivců. V tom smyslu jsou i potřeby pro kolektivitu určené a k nim se vztahující naporád vlastně jen potřebami jednotlivých individuí, po případě společnými potřebami velmi četných jednotlivců.

Než potřeby kteréhokoli jednotlivce nejsou navzájem nikterak od sebe neodvislé, zejména podléhají skoro vždy určitému společenskému (sociálnímu) působení, jelikož každý jednatel od jakživa, ale zvláště v kulturní své vyspělosti nedovedl se úplně osamostatniti proti společenským skupinám lidí, s kterými je nucen žiti. Proto potřeby jednotlivcovy jako kterékoli jiné projevy vůle jeho jsou velmi patrně i citelně podmiňovány přerůznými společenskými vlivy; také oněch potřeb, které jsou všelijak sociálně určovány (determinovány) přibývá stále a jich význam i důležitost se zvyšuje. Potřeby, které by byly rázu jen čistě individuálního, intimního, a které by neměly vztahu k společenským skupinám člověka různým způsobem podmaňujícím, mají pro život jednotlivcův stále nepatrnější rozsah i dosah a jich důležitosti naporád ubývá.

Podle toho, jak jednotlivcovy potřeby se *společensky projevují*, můžeme pak rozeznávat tyto druhy:

1. *Potřeby čistě individuální*, na něž i na jichž ukojování se vlivy společenské buď vůbec neprojevují, nebo při nichž sociální působení aspoň mnoho neváží.

2. *Potřeby relativně individuální*, které jsou sice ponechány poměrně volnému rozhodování jednotlivcovu, ale při nichž společenské působení — (společenský tlak na jednotlivce) — bývá již velmi zřetelné. Ovšem tento společenský vliv nejeví se vždy formou násilnou, jednatel se mu přizpůsobuje také z volného rozhodnutí, *dobrovolně se podřizuje určitému kolektivnímu přesvědčení*, a podléhá různému (nikoli zrovna imperativnímu) nátlaku (morálnímu), že *se mu zdá*, jako by vlastní jeho snahy byly jen ve shodě se snahami jeho společenského prostředí.

3. Konečně jsou *potřeby pospolitě či kolektivní*, jejichž předmět nebo způsob ukojování se již vůli osamělého jednotlivce vůbec vymyká, a které se zřejmě uznávají za záležitost čistě společenskou, i projevují se společenskými způsoby a formami. Tyto potřeby kolektivní zdají se pak jako by byly snahami samých kolektivit, bytostí existujících (aspoň pomyslně ve fikci právnické).

K jednotlivým těmto druhům sluší podotknouti:

1. *Potřeby čistě individuální*, které se buď dotýkají jednotlivého subjektu nebo nejnižších skupin sobě blízkých lidí (potřeby v úzké domácnosti), mají nyní již nepochybně velmi zúžený dosah; dotýkají se různých nezbytností životních, na př. individuální výživy (nasyčení obyčejnými jídly a nápoji), ošacení, přístřeší, obranných prostředků proti vlivům povětří a jeho slotám i proti různým nesnázím vnějšího světa, dále na jednotlivcovu nejnnutnější vzdělání a rodinné vychování atd. Význam těchto čistě individuálních potřeb rostoucí kulturou a množícími se společenskými styky stále slábne a ustupuje sociálnímu uspořádání. Lidé přestávají býti společensky neodvislí také v oboru nejméně potřeb a nejnezbytnějších svých potřeb, a podléhají také při nich společenským požadavkům i úpravám.

2. Za to potřeby *relativně individuální*, při nichž společenské vlivy stále jsou patrnější a působení různých lidských skupin ustavičně se vzrůstá i sílí, nabývají pořád většího rozsahu a také jejich důležitosti a váhy přibývá. Ba ani při ukojování nejnezbytnějších existenčních potřeb — (jak na to již bylo poukázáno) — nelze se vyhnouti všelikým vlivům společenského soužití. Lidé ani pro nezbytnou svou potravu, ani pro své všední jiné potřeby jako pro šatstvo a bydli, ani pro různé své pohodlí nemohou se rozhodovati již toliko svými okamžitými nápady ani vlastní úplně samostatnou volbou, nýbrž podléhají nepozorovaně vůli svého okolí, a přizpůsobují se společenskému kruhu, v němž jsou nuceni žít a jemuž se ani vzpírati nedovedou. Této vůli svého prostředí, těmto společenským příkazům skoro každý jednatel postupem doby podléhá vždy více. Projevuje se to různým nátlakem utkvělých společenských zvyků, nebo v příkazech mody, nebo v předpisech společenské slušnosti a jiného společenského všelikého přizpůsobování.

Není tu ovšem vždy příkazů určitou nutící formou vymáhaných, velmi často nebývá při tom ani patrnějšího tlaku. Jednotlivce pravidelně se ani nevzchopí k vlastnímu neodvislému úsudku, podrobuje se příliš ochotně názorům své společenské skupiny — (nebo svých společenských skupin, jelikož pravidlem k mnohým přináleží) — takže nepozorovaně přijímá jakoby z vlastního rozhodnutí a přání, co mu různými společenskými vlivy bylo vsugerováno. Ano často považuje za vlastní dobrovolné jednání, co mu přímo bylo vnuceno. Clovek jednotlivý vidí totiž svůj osobní prospěch v prospěchu své společenské skupiny (na př. své rodiny, svého povolání, své třídy, svého národa, svého církevního vyznání atd.). Jeho sobectví nevyčerpává se nikterak vlastním „já“, nýbrž nepozorovaně skoro se mu mění v pojmy „my“ oněch různých společenských zájmů, které ho v rozhodném okamžiku dovedou podmaniti a uchvátiti. — Myšlení, cítění, snahy a na základě toho i činy jednotlivcovy jsou z velké části dílem jeho prostředí (milieu nebo společenské skupiny), třeba se mu zdály samostatnými.

Proto samy nejdůležitější individuální potřeby *málokdy* jsou společensky absolutně nepodmíněnými, nýbrž bývají jen *obmezeně* (relativně) *individuálními* a jeví skoro vždy známky průřezných společenských vlivů. Kulturní člověk našich dob naprosto již nežije dle vlastních svých nespoutaných přirozených pudů, nýbrž při svém jednání neustále i nepozorovaně dbá mínění i jednání lidí ostatních a bývá více cizí vůli podroben než si toho jest vědom.

3. Proti potřebám čistě i obmezeně (relativně) individuálním ostře vynikají potřeby „*pospolité*“ čili „*kolektivní*“. Potřeby ty tak význačně se odlišují od ostatních potřeb jednotlivcových, že i v obecném názoru vzniklo přesvědčení, jako by byly výrazem snah samostatných bytostí, které mimo jednotlivce existují. Považují se za potřeby těchto smyšlených „osobností“ (pospolitostí, kolektivit). Obecný tento názor si osvojila také věda právní, která přimýšlí k těmto skupinovým potřebám samostatné právní subjekty t. zv. „*morální osoby*“ (nebo „*ideální*“), také „*právníckými*“ (*juristickými*) zvané. Jest to ovšem pouhá fikce; pravým žitím, myšlením a vůlí mohou býti nadány jen osoby fyzické. Také za společenské skupiny mohou toliko jednotlivci jednati; ale ono nazírání právnícké, že se tu jedná o soubor potřeb i oprávnění určitých (smyšlených) subjektů, již všeobecně se vžilo, a různé kolektivity nejinak se posuzují než jako by to byly skutečné osoby. [Obecný lid si je také často personifikuje, na př. stát v osobě panovníkově vidí atd.]

Mezi kolektivitami svou samostatností a zároveň důležitostí zvláště vynikají ty, k nimž příslušenství jednotlivců jest *vynucováno*. Jsou to už dříve vytčená známá „*veřejná hospodářství*“ jednotlivých *územních svazků* nebo také „*veřejná hospodářství*“ jen jistých *společenských zájmů* v určitých územních hranicích. Takovými územními svazky, objímajícími téměř veškeré obyvatelstvo v nich bydlící — (kromě příslušníků cizích svazků) — jsou *říše, státy, země a jiné autonomní územní celky* — (hrabství, okresy, departementy, provincie, kraje a tomu podobnými jmény označená území) — a konečně *obce*. Proti tomu jenom na určité třídy nebo povolání vztahují se *zájmová veřejná hospodářství*, jako různé sociální pojišťovny s nuceným pří-

stupem pojištěných, obchodní a živnostenské komory, živnostenská společenstva jednotlivých průmyslových a obchodních povolání atd.

O ukojování potřeb veřejných hospodářství jedná zvláštní, samostatné odvětví národního hospodářství, totiž dříve již vytčená „*finanční věda*“.

[Proti *kolektivitám veřejným* mají daleko menší význam *dobrovolné kolektivity*, — k nimž přístup není vynucován, — jako je tomu u různých spolků a soukromých všelikých korporací a nadací. Ale i mnohé dobrovolné tyto kolektivity povahou svých potřeb i všelikými způsoby jich ukojování blíží se veřejným hospodářstvím. Jaksi na přechodu mezi kolektivitami veřejnými a soukromými bývají *círky*, které ve valné části zemí úplně skoro se přetvořily ve veřejná hospodářství — (také dle platného pozitivního práva) — pokud se jedná o hmotné ukojování církevních kulturních potřeb.]

Kolektivní potřeby lze dělit:

a) na takové, jež je nezbytno ukojovati, aby trvání i činnost kolektivity vůbec byly možny, aby zajištěna byla *existence* kolektivity. Lze je nazvati *existenčními kolektivními potřebami*. Jsou to na př. vrchní řízení i vnitřní správa pospolitosti, bezpečnost její na venek i uvnitř urovnávání poměrů mezi jednotlivými příslušníky (správa politická a soudnictví a j.), úprava vzájemných styků jednotlivých veřejných hospodářství organicky spolu souvisejících na témž území (států vůči říši nebo státu vůči zemím, okresům, po příp. krajům a obcím atd.).

b) K oněm existenčním kolektivním potřebám druží se velmi důležité jiné, které by sice mohly býti také individuálně ukojovány a dříve také individuálními způsoby o ně bývalo postaráno, nebo které se porůznu omezují na určité společenské části kolektivit, ale které by se bez kolektivity ukojovaly nedostatečně jen nebo by ani k ukojování nedospěly. Jsou to na *kolektivní povýšené potřeby individuální*. — Takovými kolektivními potřebami jsou na př. péče o školství a o všeobecné vzdělání, o věci církevní, pokud veřejná hospodářství jejich ukojování převzala (nebo pokud se o ně starají veřejně nařízené kolektivity církevní), úprava měr a vah, spořádání peněžitého oběhu, měny a mincovnictví; veřejné úřední ověřování jakostí zboží; veřejné stavby, veřejné komunikace; zdravotnictví a veterinářství; zvelebování těžení zemědělského, horního, průmyslového i obchodního; upravování tržnictví, burs i důležitých styků směnných, dopravních, úvěrních a obchodních. Ve svazcích obecních je to starost o kanalizaci, pitnou vodu, osvětlování, sady, hřiště atd. Dále sem patří regulace vodních toků, meliorace atd.

Obor těchto potřeb se stále rozmáhá i rozvětňuje, takže postupně nové a nové individuální potřeby ukojovány bývají různými veřejnými hospodářstvími, jakož i že rozsah potřeb těch se ustavičně rozšiřuje, a významu i váhy jim přibývá. Velmi mnohé z těchto potřeb staly se již přímo až *existenčními kolektivními potřebami*, jako je to zřetelné z povinné návštěvy obecných a jiných škol (pokračovacích). Podobně existenční potřebou veřejných kolektivit staly se péče o zdravotnictví, péče veterinářská, nižší komunikace (silnice, vodní cesty), mincovnictví, úprava měny a peněžitého oběhu vůbec, pokusnictví všeho druhu, veřejné zkoumání potravin atd.

Jest zřetelné, že tyto zde vytčené potřeby velice by trpěly, kdyby se o jejich ukojování mělo pečovatí individuálně, ba největší část jich by se stala většině obyvatelstva nebo i pro všechny lidi vůbec nedostupnou. Jak by se dalo čelit na př. nakažlivým nemocem bez veřejně upraveného zdravotnictví, bez řádné městské kanalizace, bez městských vodovodů přivádějících zdravou pitnou vodu? Podobně o všeobecné vzdělání lidu nebylo by lze se postarati bez stanovené všeobecné školní povinnosti, bez učitelstva veřejně vydržovaného, ani bez řádně zřízených, různými kolektivitami vydržovaných veřejných škol vyšších všeho druhu. Podobně různá opatření hospodářská v oboru hmotných styků všeho obyvatelstva nemohla by se nijak obstarati roztráštěnou individuální péčí soukromou bez veřejného zakročení (na př. při úpravě měr a vah, při sporádání měny, cest a komunikací k všeobecnému bezplatnému používání zřízených, při městských osvětlováních atd.). Nebo by podobná opatření soukromé individuální péčí ponechaná byla kusá, nedostatečná, nebo byla by dostupná pouze vyvoleným vyšším třídám obyvatelstva. Steré doklady pro takové lepší ukojování potřeb kolektivitami veřejnými dají se uvésti ze všeliké bezpečnostní, kulturní i národohospodářské působnosti všech moderních různých veřejných hospodářství. [Podrobnější jednotlivosti i rozborů jsou ovšem vyhrazeny především finanční vědě.]

c) *Potřeby některých individuí, které samy o sebe dostatečně pečovatí nedovedou a jež pro svou důležitost a význam jsou přijímány za potřeby kolektivní.* Sem patří všeliká humanitní péče, která dříve ponechávána byla soukromé dobročinnosti; často přináležela zvláštním kolektivitám náboženským, zejména církvím. Církev se této humanitní péče chápaly nejen podle příkazů svých zakladatelů, nýbrž také z toho důvodu, aby utvrdily svou moc i vážnost mezi věřícími příslušníky. Péče ta od církví ponenáhlu přecházela na různá veřejná hospodářství. Jsou k tomu cíli různými kolektivitami zřízeny všeliké ústavy veřejné, jako nemocnice, chorobince, ústavy pro lidi trvalými vadami tělesnými nebo duševními stížené (ústavy pro slepé, hluchoněmé, pro nemocné nakažlivými chorobami, slabomyslné, choromyslné a šílené a j.). Patří k tomu také všeobecná starost o chudé atd. Vedle toho by se mohla sem řaditi péče o vědecké a umělecké vzdělání a o ústavy kulturní s tím související. Péče humanitní v moderní době se ustavičně rozšiřuje i prohlubuje. Pojí se k ní starost o chudinství vůbec a sociální péče všeho druhu (veřejné sociální pojišťování, starobní a j. opatření všeho obyvatelstva, které vlastním přičiněním by se nedovedlo udržeti).

d) Konečně mohou se kolektivními státi všechny jiné potřeby, jichž opatrování buď historickým vývojem kolektivitám připadlo, nebo které si kolektivita vyvolily a přisvojily ze své právomoci samy a které jsou způsobilé jakkoli podporovati nebo ulehčovati úkojím individuálním neb i kolektivním. Sem patří na př. přerůzná veřejná zařízení *ke kolektivnímu těžení, také daňové monopoly, (vyšší) komunikace obecné důležitosti* (jako státní a j. veřejné železnice, veřejná paroplavba), dále *veřejné pojišťovací podniky, veřejné bankovníctví* a vůbec jakékoli přerůzná veřejná závody všelikého druhu provozovacího.

Z uvedeného výčtu nejrozmanitějších kolektivních potřeb jest patrné, jak obor jejich stále se rozmáhá a to nejen absolutně, nýbrž i relativně. Ale zároveň je také zřejmo, jak může býti rozsah a ukojování těchto potřeb velmi různotvárným podle jednotlivých zemí. Také konkurence různých kolektivit k ukojování pospolitých potřeb mění se zajisté velice podle jednotlivých národů a zemí. O všem tom však pojednává se podrobněji a obsírněji ve finanční vědě, ku které v té příčině sluší odkázati.

*

Jiné třídění potřeb se může provéstí vzhledem k tomu, jakou mají důležitost k udržení a rozvoji života a pro existenci lidskou. Podle toho lze rozeznávatí potřeby:

α) *individuálně* (absolutně) *existenční*, t. j. vztahující se na ony úkoje, bez nichž by jednotlivce a jeho živobytí neobstály. Míra těchto potřeb v novější době proti rozvoji ostatních všelikých zbytnějších zajisté se velmi omezila. Jest nutno si jen připamatovati, jak nepatrně malé množství potřeb bývalo za dob nekulturních národů prvotních, a jak dosud by nezbytné potřeby k udržení živobytí mnoho neobsahovaly. Dokladem veliké skrovnosti byly potřeby podle existenčního minima starověkých cyniků nebo poustevníků a asketů v prvotních církevních společnostech, nebo vůbec lidí, kteří se nechtěli řídit společenskými zvyky.

Ovšem, že i toto minimum absolutně existenčních potřeb bude nutno lišiti zejména podle krajin a podnebí. Existenční nezbytné minimum může býti zajisté velmi nepatrné v krajinách tropických a subtropických s příznivým a zdravým podnebím; jest však již rozhodně mnohem větší v pásmech mírných, a stává se dosti značným v krajinách drsnějších nebo v podnebí polárním.

Odtud pochopí se lépe i snadněji lehké rozšiřování jednotlivých asketických hnutí a sekt v teplých krajinách orientálních, jako ve Východní Indii, v jižní Číně, v Syrii, Palestině i v Řecku. [Sv. Janu Křtiteli stačily k udržení života kobylinky a lesní med a k ošacení nevzhledné žíněné roucho, kterým si opásal pouze bedra a bydlil v přírodních úkrytech.] Podobný život by se však naprosto nedal vésti v studených krajinách severních a existenční minimum pro Eskimáky nebo Samojedy při vši chudobě a prostotě tamějších kmenů je přece velmi značné a živobytí člověka se tam dosti těžce udržuje stády sobů nebo houfy tažných psů a hojným lovem tuleňů i jiného četného živočišstva polárního. — Pouze pro vlidné podnebí krajin jižních s opravdovým jakýmsi oprávněním mohla se skoro doslovně bráti biblická slova: „Nestarejte se co budete jísti a pítí nebo čím se budete odívati...“; pro drsnější pásmo jest starost o potravu velmi důležitou a nepomíjitelnou nezbytností životní, která by se sotva dala lehce odsunouti na prospěch meditací a života oddaného pouze vnitřním starostem duševním.

β) *Potřeby relativně* (sociálně) *existenční* lze nazvati ony, na jejichž ukojení se s jistým úsilím naléhá podle zvyků a požadavků oné lidské skupiny, k níž jednotlivce přísluší. Mohou pak býti jak

v obsahu tak v rozsahu a intenzitě těchto potřeb veliké rozdíly nejen u jednotlivých národů nebo v jednotlivých zemích, nýbrž také u různých tříd a vrstev společenských téže země. Mluvívá se tu často o t. zv. „*životní míře*“ („*standard of life*“), která je tím obsáhlejší a vytríbenější, čím je vyšší společenská vrstva nebo skupina, k níž jednatelce náleží.

Ovšem liší se také úroveň životní míry podle kulturní vyspělosti jednotlivých plemen i národů, a rovněž podle povahy a podnebí země, již lidé obývají. Jiná je životní míra u národů polocivilisovaných, jiná u národů civilisace východoasijské nebo jihoasijské, jiná opět u národů civilisace evropské. Zvláště vysoká životní míra se vyskytuje v původně koloniálních zemích evropských, jako ve Spojených Státech sev. Ameriky, nebo ve Spolku státním australském a na Novém Zelandě. V Evropě nejvyšší životní míra je u Angličanů, pak u Francouzů a Němců, nejnižší na jihovýchodě evropském (na Balkáně i v Rusku). V drsných zemích severních — (na jižní polokouli není skoro studených krajín lidmi obydlených) — přirozenou povahou podnebí musí býti míra existenčních potřeb absolutních i relativních nepoměrně značnější nežli v krajínách teplých, kde na výživu, ošacení i obydlí stačí poměrně malý náklad. (Pravdu tu postřehl již velmi vstřížně Goethe za své italské cesty, když líčí jak v jižní Itálii člověk trochou velmi laciných a v hojnosti rostoucích jižních plodů a hrstkou ryb se může vyživiti, jak se lze málo nákladným šatem odít i jak za obydlí postačí ulice po způsobu života neapolských „lazarónů“.) Naproti tomu obyvatelé polárních krajů potřebují veliká kvanta potravy, důkladný teplý oděv a četných stád tažného i užitčného dobytka.

Množství potřeb relativně existenčních roste značně rozlišováním jednotlivých společenských tříd a diferencováním jejich rozličných funkcí. Podobně i hromaděním úkojných prostředků, které se umožnilo všeobecnou světovou součinností lidskou a náležitým využitkováním přírodních energií pomocí dokonalé moderní techniky, vyskytají se stále nové a nové potřeby. Tyto nové, dříve neznámé potřeby staly se pak pro jednotlivé společensky vyznamenané vrstvy přímo existenčními a vyžadují se od jich příslušníků již všeobecně (na př. jistá nákladnost v oděvu, určité pohodlí v zařízeních obydelních, jistá míra společenské reprezentace nebo estetických a kulturních požitků všeho druhu atd.).

Proti nízké životní míře plemen skrovně žijících uznali národové s vyššími nároky za nutné se brániti, aby příliš nuzná výživa se nerozšiřovala pak vůbec a nepoškozovala veškeren kulturní stav pokročilejší země. Tak v Sev. Americe a v Australii se brání skrovné životní míře Číňanů a Japonců zákazy přistěhování.

γ) *Potřeby kulturní* lze nazvati ony, které přesahují požadavky obvyklé míry životní, jež *společensky za nutnou* se uznává a které se v zámožnějších vrstvách rozšířily rostoucí kulturou. Jsou to potřeby k upravení lepšího pohodlí nebo k ukojení různých zábav, k vzdělávání vědeckému a uměleckému nebo k jistému společensky vynikajícímu vystupování (pokud se tím ukojovatelé příliš neodlišují od průměru středních stavů nebo tříd). Potřeby ty na př. mohou se

projevovati také v určité míře všelikých vybranějších požitků, ve stravě a v nápojích, v šatstvu vkusnějším a nákladnějším, v lepším zařízení bytů i v jich všestranné výzdobě, nebo že se značnější prostředky věnují k nákladnějšímu vychování a vzdělání rodiny, že se lidé účastňují vzdělávacích a uměleckých podniků (přednášek, koncertů, divadel a jiných produkcí) nebo cestují za vzděláním a na zotavenou i jiným různým pohodlím se oddávají.

Ukojování těchto ne právě nezbytných vyšších potřeb ostatně i podle společenské příslušnosti k určité třídě může býti také s jistou naléhavostí vymaháno, takže hranice kulturních potřeb proti potřebám relativně existenčním často nebude lze zcela přesně označiti. Zejména móda a příkazy společenského mravu mohou jistou míru potřeb kulturních velmi důtklivě vymáhati od jednotlivců v jistých společenských skupinách nebo stavech. (Zvláště modní příkazy pro ženské pohlaví mohou býti velmi přísné; zrovna tak stavovské příkazy pro určité třídy společensky nějak vynikající.)

δ) *Potřeby přepychové* nebo *luxusní*, když se s jistou okázalostí ukojují rozmery jednotlivců oplývajících nadbytkem všelikých různých prostředků úkojných ať v jakémkoli směru požitkářském (ve stravě, šatstvu, obydlí, v četném služebnictvu, ve sportech i v různé vnější nádhěře a nákladnosti při zábavách, při veřejných příležitostech neb i při zálibách, které více na odiv než ke vlastnímu požitku směřují). Pravidelně se úkojnými prostředky může zároveň plýtvati, nebo se vymýšlejí všeliké nové nápadné úkoje, nebo se volí okázalé nové formy požitků a upotřebení. Nezřídka se jedná právě jen o tuto zvláštní nápadnost, nebo projevuje se až chorobná touha společensky vyniknouti jistou, jiným těžko dostupnou zvláštností, bez jakéhokoli rozumného a patrnějšího prospěchu pro samy jednotlivce, o jejichž úkoje se jedná.

Takový luxus, který prostředky úkojnými někdy až povážlivým způsobem všelijak plýtvá, kdy se snad současně nemohou ukojiti ani všechny přímo absolutně existenční potřeby jiných četných lidí, nebo kdy pro nuznost minimálního úkoje potřeb relativně existenčních mnozí jednotlivci jsou nuceni strádati všelijak tělesně i duševně, zajisté nemůže býti společensky zdravý ani prospěšný.*)

Luxus ovšem měl při tom — a má dosud — přece určité kulturní a civilizační poslání. Pro vývoj kulturních potřeb a pro jich vytříbení měl přepych často průkopnický význam. Mnohý přepych stal se během dob všeobecnou potřebou kulturní ano až i potřebou relativně existenční. Tak na příklad při úpravě bytů a jejich zdravotně bezvadném udržování mnohé, co bylo dříve považováno za přepych, stalo se přímo existenční nezbytností. (Na př. skleněná okna, řádné vytápění místností obytných, klosety důležité pro hygienu, domácí koupelny, účelné prádelny, osvětlení elektrické nebo plynové v domácnostech městských.) — Zvláště mnohé ukojování dříve luxu-

*) Zvláště ve starších třídách, kdy úkojných prostředků se vůbec nedostávalo, byl přepych panujícími třídami možný jen hrozným útlakem porobených a byl dobýván těžkou prací otrockou. Ani za dnešních dob není řídkostí, že luxus bohatých bývá vykupován trpkým nedostatkem proletářů, kteří svou těžkou prací shánějí zbytečné požitky pro nečinné příživníky aniž mohou se postarati o své životní nezbytnosti.

riosní ukázalo se velmi účelným a k všeobecnému užívání vhodným v oboru potřeb nyní kolektivních, jako jest tomu při městském osvětlování, při městských drahách, při vodovodech, při veřejných lázních, při zařizování sadů, hřišť, zápasíšť, při budování vědeckých a uměleckých ústavů, knihoven, museí, galerií i všelikých veřejných budov k všeobecnému používání určených atd.

Luxus působil také k rozkvětu umění, ano i při vědeckém bádání, když původně třeba jen z okázalosti nebo z osobní marnivosti podporoval umělce i učence a dával podnět k uměleckému tvoření a k vědeckému bádání, nebo když třeba jen z touhy po společenském vyniknutí pobádal k humanitním skutkům.

Zajisté luxus zbohatlých jednotlivců, který chce vyniknouti bohatými odkazy a věnováním k účelům vědecké práce nebo pro umělecké snahy a díla nebo pro humanitní zařízení musí se při nynějším všeobecném a skoro vylučném shonu po materialním zisku a prospěchu považovati za projev všeho uznání hodný. Tím způsobem se projevující luxus bohatých lidí byl by i schopen zmírňovati sociální protivy mezi bohatými a nuznými, jak to trefně naznačil — (a od lidí bohatých také požaduje) — *Bernard Shaw*.

Podobně veliká a luxuriosní věnování na knihovny, na vysoké i jiné školy, na vědecké ústavy, umělecké galerie, musea — jsou dosti četná mezi americkými miliardáři. Zajisté jsou takové potřeby daleko lepším vynaložením bohatství nežli namnoze nesmyslné plýtvání prostředků na všeliké okázalosti a marnivé požitky, z kterých nemá lidstvo nebo široká společnost národní žádného patrnějšího prospěchu.

6. Ukojování a intenzity potřeb; etický a národohospodářský význam jejich.

Potřeby mají různou *intensitu* (naléhavost) a tím také nabývají různé důležitosti. Intenzita potřeb je podepřena nutností a důtklivostí úkoje a mění se zároveň v průběhu samého ukojování při různých stupních tohoto ukojování. Potřeby, od nichž závisí bytí nebo aspoň zdárný vývoj člověka jsou zajisté intenzivnější než potřeby poměrného pohodlí nebo potřeby pouze kulturní nebo snad přepychové. Ale když potřeby existenční byly již ukojeny, nebo když k úkoji jich je nazbyt všelikých prostředků, přicházejí na řadu potřeby pohodlí, kulturní, ano i přepychové. Mohou pak tyto zbytnější potřeby u jednotlivců, pro které obecně jinak intenzivnější potřeby jsou nadbytečné nebo až k přesycení ukojeny, nabývati zvláštní důležitosti i intenzity. Ctižádost a okázalost řadí jinak potřeby zbytné a méně intenzivní nad potřeby intenzivnější, jejichž plné ukojení pro jednotlivce je zabezpečeno. Tím se vysvětlí, že věcem a požitkům vzácným přikládá se často mnohem větší společenská váha nežli samým životním nezbytnostem.

Postupné ukojování potřeb obvyklými úkojnými prostředky zmenšuje jich intenzitu. Znázorniti to lze právě na potřebách nejintenzivnějších, od jichž ukojení závisí po případě až samo bytí člověko-